

Vincas Mykolaitis-Putinas: užaštrintos metafizinės jausenos poetas

Dr. Regimantas Tamošaitis

Poezija nėra taip toli nuo gyvenimo, kaip kartais gali atrodyti. Tai nėra estetinė komforto zona mūsų jausmams, kurioje ieškome atgaivos nuo gyvenimo prozos. Poezija yra sublimuota žmogiškojo gyvenimo realybė, ir tik tokia ji yra paveiki bei išliekanti.

Ypač stipriai gyvenimo realybė jaučiama tokioje poezijoje, kuri randasi didžiųjų krizių laikais, egzistencinio sukrėtimo situacijoje. Būtent taip randasi Vinco Mykolaičio-Putino estetinis fenomenas, poetinis ir idėjinis pasipriešinimas pasaulio absurdui, kurio ryškiausia poetinės minties forma, poetinė stilistika yra simbolizmas. Simbolis – išaukštinta ir maksimaliai užaštrina poetinė mintis – yra tinkamiausia mano stilistika tragiškaisiais istorijos laikais. Simbolizmas – tai poetinė filosofavimo forma. Simbolizmas kaip pasaulio matymo būdas bei meninis metodas ir yra moderniosios estetikos viršūnė bei kulminacija. Simbolistinės opozicijos – tai ta pati mitologinė gyvenimo ir mirties, dienos ir nakties priešprieša bei mėginimas ją įveikti ieškant metafizinio jungiančiojo prado.

Žmogaus gyvenimo vertę, humanizmą teigianti V. Mykolaičio-Putino lyrika rezonuoja ir su mūsų amžiaus neregėtu absurdu, kai Vakarų civilizaciją nuo brutalių chaoso jėgų gina ugnyje skendinti Ukraina, tampanti visus mus šiuo metu saugančiu skydu.

Nebūties grėsmė, susvetimėjusio pasaulio nuojauta persmelkia daugelį V. Mykolaičio-Putino eilėraščių. Ir poetas yra lyg budėtojas, nakties sargas, laukiantis Apokalipsės, kuri gali būti baigtinė, visuotinė. Tačiau savo kūrybiniame kelyje poetas vis labiau vaduojasi iš mitologinių abstrakcijų nelaisvės, vis labiau gręžiasi į šį gyvenimą, į demitologizuotą žemę, į konkretų žmogiškąjį gyvenimą, kurio paprastume skleidžiasi egzistencijos prasmė ir grožis.

Kai gėrio ir blogio santykis darosi neproporcingas, kai gyvenime žmogiškumą ima pulti nesuvokiamas pasaulio brutalumas, iracionalios blogio jėgos žmogaus sąmonėje įgyja mitologinius pavidalus, tad blogis mūsų vaizduotėje, ypač poezijoje, tampa substancine realybe, įgyja šėtoniškus pavidalus, o būties modelyje ima vertis metafizinės opozicijos. Krizinėse civilizacijos situacijose atkrentama į manicheistinę pasaulėjautą. Būtis suvokiama kaip poliariška, joje veikia dvi kovojančios jėgos: Ahūra Mazda, Ormuzdas, žemdirbių dievas, o Angra Mainjus – destruktivus dykumų valdovas, kurio įrankis – drakonas. Poezijoje šios mitologemos tampa reikšmingais simboliais, o visa V. Mykolaičio-Putino lyrika yra semantiškai konstruojama kaip šių opozicinių simbolių dinamika, įtampa, konfliktas.

Paprastai mums gėris ir blogis yra moralinės kategorijos, jos kyla iš žmogiškųjų santykių, kaip tų santykių kokybė. Moralumas yra žmogiškojo gyvenimo matmuo, tai individualios valios galia rinktis tarp gėrio ir blogio, tarp altruizmo ir tarp egoizmo – moralės esmė yra labai paprasta. Moralinės žmogaus veiklos reikšmės egzistuoja egzistencinėje paradigmoje, kurios subjektas yra pats žmogus,

istorijos kūrėjas, ir jokių aukštesnių veiksmų čia nereikia. Ir gėris, ir blogis kyla tik iš paties žmogaus, kaip jo apsisprendimas būti arba visiems, arba tik sau.

Tačiau kai blogis žmogų užklumpa iš beasmenių galių – kaip valdžios, politikos, istorijos agresija, ardanti organišką žmogaus pasaulį, tada mūsų sąmonė įjungia antgamtinę vaizduotę. Taip, tarkime, Ričardo Gavelio prozoje randasi kosminiai kanukai, metafiziniai agentai, veikiantys amorfišką minią per sovietines represines struktūras, panašios mitologijos kuriamos ir kitų lietuvių autorių kūryboje.

Kai šioje metafizinėje projekcijoje ryškėja substanciniai blogio pavidalai, kai pasaulį ima gaubti baisus šėtoniškumas, tada Dievo būtis kažkur pasitraukia, kaip ir Donelaičio „Metų“ destruktivaus rudens chaose. Štai „Altorių šešėlyje“ Liudas Vasaris, medituodamas prie raudonai nušviesto altoriaus, pajunta baimę: *Dievo dar neradau, o šėtoną pajutau...*

O kai nėra Dievo kaip atramos, kai jis nerandamas nei šventyklose, nei šventraščiuose, nei kosmose, dieviškumą lieka rasti pačiame žmoguje, savyje. Tai, galima sakyti, yra V. Mykolaičio-Putino protestantiškos individualistinės krikščionybės užuomazgos, personalistinio matmens stiprinimas, pakylėjantis individą virš kolektyvistinės sąmonės lauko. Anot Gintaro Lazdyno, V. Mykolaitis-Putinas yra neišsipildęs liuteronas, atmetęs patriarchaliniam kaimui priimtina dogmatinę ir formalistinę krikščionybę ir pasirinkęs individualios ir subjektyvios religijos kelią.

Taigi V. Mykolaičio-Putino chaoso amžiuje pasiklydęs žmogus atranda savo nelygstamą vertę tik pats savyje, taip poeto lyrikoje ryškėja Imanuelio Kanto (Immanuel Kant) moralės metafizikos punktyras, teigiamas asmens dvasios autonomijos principas. Tik moderniojoje epochoje, anot Mišelio Fuko (Michel Foucault), individas įgyja tikrąją reikšmę, tampa episteminio centru bei svarbiausia simboline figūra. Tapdamas pažinimą bei vertinimus kuriančiu centru, individas atranda ne tik savo laisvę bei su ja susijusią atsakomybę, bet ir pajunta savo ontologinį vienišumą. Kitaip pasakius, šioje būtyje esame tik mes, ir tik savyje turime ieškoti savo buvimo vertės ir savo egzistencijos orientyrų.

Todėl man esmingiausias V. Mykolaičio-Putino eilėraštis yra tas, kuriame jis skelbia *ištikimybę žmogui, žmogiškumui* – kaip universaliai idėjai, kuri yra ne dangaus gaubtas, bet mūsų vidinis dieviškumas, gilioji mūsų esmė. Ši esmė ne tik substanciskai konsekruoja visus individus, bet ir sujungia juos į vieną universalią žmogiškumo idėją, kaip į intuityviai suvokiamą vidinę dvasinę realybę. Tokia yra V. Mykolaičio-Putino introversiškumo logika, kuri, konsekruodama atskirą individualybę, paradoksaliai įtvirtina universalistinį žmogaus būties matmenį.

Taigi yra tikėjimas, kurį turi lydėti ištikimybė, kaip tikėjimo idėjos praktika, ir yra žmogus, aukščiausios vertės objektas, ir yra gyvenimo kelias, kuriuo eidami galime įžvelgti didžiąją būties tiesą ir joje atrasti save. Kartu su visais esančiais, buvusiais ir būsimais. Todėl ir mano gyvenimo eilėraštis yra šis:

IŠTIKIMYBĖ

Palaimos šviesią valandą
Ar juodu nesėkmės metu
Aš liksiu ištikimas žmogui
Ir sau pačiam.
Yra nematoma jungtis
Tarp mūs visų širdžių,
Ir saulėtą dienovidį,
Ir nykųjį vidurnaktį
Aš ją jaučiu, aš ją girdžiu.

Po kasdienybės pelenais
Karšta rusena žarija
Kiekvieno mūsų širdyje.
Tegul ji skaidriai įsižiebs
Draugystės šildančiais jausmais
Palaimos šviesią valandą
Ir juodu nesėkmės metu —
Ir tamsią naktį,
Ir šviesią dieną —
Būties akimirką
Kiekvieną. — — —

Kačerginė, 1965.VIII.19